

... és a Leveldi Kozmák Somogyban*

1. Kozma Sándor somogyi volt

Kozma Sándor, az első magyar királyi főügyész, somogyi volt. Unokája, Kozma György, közel három évtizedes hivatali pályája végén, miután – ahogy ő fogalmaz – rászakadt „az olcsó időnek hasztalan soka”, alapos kutatómunkával megírta *A Leveldi Kozma-család története* című, 1940-ben Budapesten, magánkiadásban, 200 számozott példányban megjelent könyvét. Művében Kozma György egy érdekes anekdotát szentel nagyapja somogyi származásának, megjegyezve, hogy a történet valós:

„A kaposvári törvényszék fogházából megszökött Somogy vármegye híres zsványja, a suta Kerekes Kis Palkó. Ugyanebben az időben Kozma főügyészt Kaposvárra várták, ezért mindenáron elő akarták keríteni a zsványt, mire a főügyész megérkezik. Egy ügyes csendőrnek sikerült is elcsípni a szökött betyárt, ami Kozma Sándort is nagyon meglepte, s maga elé rendelvén a csendőrt, kikérdezte, hol és hogyan sikerült ez neki?

– Hát kérem alássan – felelte gyanútlanul a szálas csendlegény –, kimenék elsőbbször is a kukorica irányában. Amint ott nézdegélek, látok az országúton egy gyanús szekeret. Kocsi, szekér, lószerszám, minden somogyi, tehát gyanús. Mert kérem alássan, bicskás, komisz népség ám az a somogyi, amennyi van, mind ahány.

Az ügyész titokban integetett, hogy fogja be már a száját, a csendőr azonban nem értette meg, hogy mit akarnak vele.

– Csakugyan olyan komisz és bicskás, édes fiam, minden somogyi ember? – kérdezte mosolyogva Kozma.

– Olyan a’ tekintetes uram, mind egy szálig.

– Nono, hát nem éppen, nem éppen... – válaszolt jóízű mosollyal Kozma Sándor, és megjutalmazta a legényt, kinek sejtelve sem volt arról, hogy Kozma Sándor maga is somogyi.”

De vajon milyen ember volt Kozma Sándor, és milyenek a Leveldi Kozmák? Kozma György a hivatkozott művében számos kedves történetet, anekdotát közöl a Leveldi Kozma család tagjairól, amelyek alapján biztosan állíthatjuk, hogy a Leveldi Kozmák – különösen Kozma Sándor öccse és fia, a két Ferenc – a szó pozitív értelmében komisz emberek – nagy csibészek – voltak. Ugyanezt mondhatjuk Kozma Sándorra is, elég, ha arra gondolunk, hogyan tudta minden akadály ellenére is érvényesíteni akarátát, meggyőződését a híres tiszzaeszlári perben. Bizonyára tehát Kozma Sándorban is volt egyfajta, nemes értelemben vett komiszság, somogyi komiszság.

* A 2015. szeptember 2-án, a kaposvári városháza dísztermében, Kozma Sándor születésének 190. évfordulója alkalmából megrendezett Kozma Sándor Emlékülésen elhangzott előadás írásos változata.

2. A Leveldi előnév eredete

A források szerint a Leveldi Kozma család nem rendelkezett néhány száz holdnál nagyobb birtokkal, Kozma Sándor apja, Ferenc például 160 holdas közép-birtokos nemes volt. A család tagjai eleinte a gazdálkodásban és a katonai pályán, a XIX. század második felétől egyre inkább az értelmiségi pályákon jeleskedtek. A család nevében a „Leveldi” megkülönböztető előtag Lövöld településre, a mai Városlődre utal.

A család történetében az első írásos emlékként I. Ferdinánd 1535. évi oklevélét tartják számon, amelyben a király a „nemes Leveldi Kozma Kelemenek” és fivéreinek, valamint ezek leszármazóinak Kelemen hű szolgálatai miatt nemességet, címert és teljes nemesi címerhasználatot, továbbá a pápai házukra adómentességet adományozott.

Az oklevél röviden leírja a családi címer főbb jellemzőit is, eszerint az „égszínű pajzs, melynek közepén mindkét részről fehér rózsát bezáró két arany betű van”. Kozma György közli a családi címernek Sulica Szilárd általi, a Turul 1927. évi folyamában megjelent leírását is, miszerint „kék pajzs közepén kis ezüst rózsza, melyet jobbról és balról egy-egy arany K betű két-két szembenéző szára zár körül; a pajzs fölötti sisakon ugyanoly nagyságú és színű rózsza, mint a pajzsban, a rózsából három strucctoll nő ki, melyek közül a középső piros, a másik kettő pedig ezüst színű; a takarók színe mindkét oldalról kék-arany”. A két arany K betű az oklevél-szerző Kozma Kelemen monogramja.

A Kozma Sándorról szóló visszaemlékezések, a Leveldi Kozma család eredetére utaló rövidebb-hosszabb írások rendszerint úgy fogalmazzak, hogy Lövöld minden bizonnyal a Kozmák birtoka volt már Kelemen előtt is, és innen eredeztetik a Leveldi előnév használatát. Ezzel szemben Ormos Mária a Kozma Miklósról, Kozma Sándor unokájáról szóló könyvében egy Kozma Miklós által írt levelet idézve úgy fogalmaz: „új címeres levelet és a városlódi donációt kapta” Kelemen, aki a belharokban Szapolyai Jenő (közismert formában: Szapolyai János) erdélyi vajda ellen – végső soron Habsburg Ferdinánd mellé – állt.

A szerzők többsége – Kozma György is – bevallotta az 1535. évi oklevél „nemes Leveldi Kozma Kelemen” címzéséből következtet arra, hogy a Kozmák 1535 előtt is nemesek, egyben Városlőd urai voltak. Ezt azonban maga Kozma György is tompítja, amikor azt írja, hogy a Kozmák régi nemességével kapcsolatos családi hagyomány szerint Kozma Kelemen erdélyi nemes családból származhatott, onnan költözött Veszprém megyébe, ahol pápai várkapitány lett, és Ferdinánd pártjára állva a korábbi nemességének bizonyítása érdekében volt szükséges, hogy újabb nemesi kiváltságlevelet kapjon. A lövöldi birtok megszerzésére azonban Kozma György sem ad pontosabb magyarázatot.

3. Kitekintés – Lövöld története

Megvizsgálva a XVI. század előtti századokból fennmaradt okleveleket összegyűjtő nagyobb kódexet, az alábbiak állapíthatók meg. Lövöld legkorábbi írásos említése 1270-ból való, amikor is V. István Lövöld, Rendek, Esztergár és Fenyőfő helységeket Csák nembeli Demeter fia Csák bán, örökös bakonyi erdőispánnak adományozta a bakonyi örökös ispáni címmel együtt. 1281-ben IV. László megerősítette az adományt Csák nembeli Ugod fia Demeter mester, örökös bakonyi erdőispánnak, Csák nembeli Csák unokaöccsének. A Csák nemzetség ugodi ágán 1332-ben következhetett be magszakadás, amikor birtokaik – vélhetően Lövöld is – a koronára háramlott. 1336-ban aztán oklevél említi, hogy Kislövöld Hölgykő várához tartozik, ezt követően pedig a Lövöld név gyakorlatilag eltűnik az oklevelekből, míg Hölgykő várát a karthauzi szerzetesek kapják, akik a várat lerombolva, kolostort építenek maguknak. A hölgykői kolostor pedig éppen a XVI. század közepéig állt, amikor is a törökök elpusztították.

Ellenkező adatok hiányában – bár a téma további kutatása indokolt – egyelőre úgy tűnik, Lövöld (Hölgykő) a karthauzi kolostorhoz tartozó birtok lehetett (erre vonatkozóan egyébként a XIV. század utolsó éveiből több oklevelés utalást is találhatunk). Nem kizárt, hogy Kozma Kelemennek már az 1535. évi oklevél előtt volt birtoka Lövöldön, ennek tartalmi jelentése azonban nem azonos azzal a fogalmazással, hogy Lövöld a Kozmák birtoka lett volna.

4. Kozma Sándor felmenői

Az oklevélszerző Kozma **Kelemen** Kozma Sándor királyi főügyésznek tizedik fokú egyenesági felmenője az alábbi rendben.

Kelemen egyetlen fia **György**, szintén pápai várkapitány volt, az ő egyetlen fia, **György**, református presbiter volt Pápán, annak egyetlen gyermeke szintén a **György** nevet kapta, és Veszprém vármegyei esküdt, majd pápai vicebíró volt. Ő volt az, aki azért, hogy János nevű fiát – és vélhetően egy másik, ismeretlen nevű gyermekét – török fogságból kimentse, elzálogosította a pápai, majd a csajági családi birtokot. Ezzel kezdődhetek a család kisebb anyagi nehézségei.

Györgynek – az esetleges ismeretlen nevű gyermek mellett – két lánya és három fia volt, közülük Jánostól ered a család Vas megyei ága, Györgytől a nemesvámosi ág, **Ferenc** Veszprém vármegyei esküdt leszármazói pedig a pápai ágat alkotják. Kozma György szerint Ferenc örökölte apjától a lövöldi birtokot is.

Ferenc egyetlen gyermeke az 1657-ben született **István** volt, akiről további adatot Kozma György könyve nem közöl.

István három fia közül **Ferenc** református presbiter a fivéreivel, Györggyel és Istvánnal együtt 1733-ban a Helytartótanács által kiküldött bizottság előtt igazolta nemességét az 1535. évi oklevél felmutatásával, majd 1744-ben a pápai és lövöldi bir-

tokokat elcserélve, Zala vármegyébe költözött, ekkor szerezte meg a család a balatonudvari birtokot.

Ferenc, fiai **Márton** és János közül apjuk korai halálát követően az a Márton vette át a vászolyi és a balatonudvari gazdaságokat, akinek később három leány után egyetlen fiúgyermek született, **János**, Kozma Sándor majdani nagyapja. Kozma György leírása szerint János, aki kiváló lovas és lótenyésztő hírében állt, már kizárólag Balatonudvariban gazdálkodott, a vászolyi birtokot vélhetően nővérei kapták. János 1798-ban felvétetett Zala vármegye nemeseinek névsorába, miután a megyei közgyűlésen bemutatta a veszprémi közgyűlés szintén 1798-ban kelt igazoló levelét, amely arról tanúskodott, hogy János az 1535. évi oklevél bemutatásával és leszármazásának bizonyításával igazolta nemesi származását.

Jánosnak két lánya és két fia született, utóbbiak János és Ferenc néven. Kettejük közül János szintén lótenyésztő, kiváló lovas és katona volt, míg **Kozma Ferenc**, Sándor apja, végzettségét tekintve jogász, 1813-tól, az ügyvédi vizsga abszolválásától Széchenyi Ferenc titkára, a somogyi Széchenyi-uradalom ügyésze volt, ezért is költözött a család Kőröshegyre. Később a Somssich-uradalom tisztii ügyésze is (a Somssich nevet a somogyiaknak szintén nem kell bemutatni), majd vármegyei tisztii ügyész, aki 1821-ben a Zala vármegyei közgyűlés igazolásával felkerült Somogy vármegye nemeseinek listájára. Családjával 1826-ban átköltözött a sörnyei birtokra, amelyet vélhetően a balatonudvari birtokért cserébe vagy oldalági öröklés útján szerzett. 1833-ban vármegyei táblabíró, 1848-ban pedig törvényszéki bíró. 1858. április 26-án, sörnyei birtokán halt meg. Somogy megyei szolgálatával kapcsolatban írta róla unokája, Kozma Ferenc, művészneven Bárd Miklós: „...öregapám híven szolgált, magánál jobban a megyét.” Ferencnek Kőröshegyen három lánya, majd Sándor nevű fia született, legkisebb gyermeke, Ferenc már a sörnyei birtokon látta meg a napvilágot.

5. Két oldalági rokon

Kozma Ferenc, Sándor öccse, 1826-ban Sörnyén született, innen került kisgyermekként bátyjával együtt a Sopron megyei Keresztény községbe. 1843-ban a varasdi határőrezred kadétjaként felvételt nyert a belovári kadétiskolába. 1847-ben már udvari testőr volt Bécsben, majd amikor 1848 szeptemberében több társával együtt kérte elbocsátását a kötelékből, kérésüket megtagadták, ezért megszökött Bécsből, és a magyar hadügyminisztériumnál jelentkezve honvédnek állt. Mindezek miatt Világos után körözés alatt állt, és rokonainál bujdosott, mindaddig, amíg menlevelet (lényegében kegyelmet) nem kapott. Ennek részleteiről Kozma György sem tudott beszámolni családtörténeti könyvében, de az jószerével bizonyos, hogy ennek hiányában 1851-ben aligha köthetett volna házasságot. 1861-től tiszteletbeli főszolgabíró Fejér megyében, majd 1865-ben úgy döntött, visszavonul a vármegyei politikai szerepléstől. 1867-ben a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumba

nevezték ki titkárrá, ahol a lótenyésztés ügyét bízták rá, és miután 1869-ben a lótenyésztés intézménye katonai kézből polgári irányítás alá került, kiváló tenyészpéldányok beszerzésével és új tenyésztési módszerekkel, valamint a fogarasi ménés és a vármegyei lótenyésztési bizottságok felállításával a magyar lótenyésztést felvirágoztatta és világszínvonalra emelte. Hivatalában – számos elismerés mellett – elérte a legmagasabb nem politikai beosztást: osztálytanácsosi kinevezést kapott.

Ferenc egyetlen gyermeke és Sándor unokahúga volt **Perczelné Kozma Flóra**, a magyar unitarizmus egyik legismertebb képviselője, újságíró, a Dávid Ferenc Egylet díszelnöke, a Protestáns Nőegyesületek Szövetségének társelnöke, aki női imakönyvet terjesztett, Kis Bibliát állított össze gyermekeknek, és harcolt a női választójog bevezetéséért.

6. Kozma Sándor

(életének jelentős somogyi mozzanatai)

Kozma Sándor, az első magyar királyi főügyész 1825. szeptember 2-án, Kőröshegyen született, Széchenyi István apjának, Széchenyi Ferenc korábbi somogyi főispánnak a kastélyában, ahol három nővére is született 1820 és 1823 között. Anyja halálakor még kétéves sem volt, ekkor Sörnyére került, ahol nevelőnő gondozta, nevelte az ottani családi birtokon. Innen került később a Sopron megyei Keresztényre, nagynénjéhez.

Pápán, majd Pozsonyban jogot hallgatott, 1847-ben Pesten szerzett ügyvédi oklevelet, miután két évig joggyakornokként tevékenykedett. Egy családi anekdotából következtethetünk arra, hogy a tanév végén a Pápán tanuló somogyi diákok – köztük Kozma Sándor és egy Bárány vezetéknévű fiú, akit Kozma György Petőfi legnagyobb *maleus*ának nevez – közös búcsúlakomát tartottak.

Az 1848–1849-es országgyűlésen országgyűlési segéd volt Szegedy Sándor, majd a radikális Madarász László (későbbi belügyminiszter) követek mellett, itt ismerhette meg Horváth Boldizsárt. 1848 tavaszán Bécsben tartózkodott az országgyűlési ifjakkal, azoknak egyik vezéregyénisége volt, március 13-án Pozsonyban, a sétatéren ő hirdette ki a bécsi forradalom vívmányait. Fiatal ügyvédként önkéntes honvédek állt hadnagyi rangban, harcolt a feldunai hadtestben, a schwechati csatában, és részt vett a délvidéki hadjáratban, immár főhadnagyként.

A világsi fegyverletétel után Sörnyén rejtőzött el rövid időre, de forradalmi tevékenysége miatt 1849-ben büntetésből besorozták az osztrák hadseregbe, ezzel együtt birtokait is elvesztette. A kényszersorozás után apja segítségével – állítólag lefizette a katonarost – nem létező szemproblémák miatt orvosi javaslatra leszerelték, de Somogyba internálták. Rendőri felügyelet mellett Marcaliba költözött, ahol 1851-ben ügyvédkedni kezdett.

Az 1852. július 24-i császári pátenssel új ügyvédi rendtartás lépett életbe, az ügyvédkedést állami felhatalmazáshoz és német nyelvtudáshoz kötötték, kerületi-

leg meghatározott létszámkorlát bevezetése mellett. Ügyvédi munkájának kényszerű szüneteltetése alatt gazdálkodott, továbbá sokat olvasott, művelődött. Három év után, 1855. március 15-én tudott saját kérelem alapján vizsgát tenni német nyelven a soproni főtörvényszéken – mivel Somogy vármegye a soproni helytartóság alá tartozott. Estók József szerint az 1850-es évek megkeményítették, vidám, kedélyes jelleme komorrá vált. Saját bevallása szerint is, ekkor sokkal öregebbnek érezte magát valódi életkoránál.

Ugyanakkor megismerkedett Dóczy János korábbi somogyi táblabíró unokájával, ifj. Dóczy János görögali főszolgabíró, kaposvári törvényszéki ülnök lányával, Dóczy Reginával, akivel 1856 áprilisában összeházasodtak. Az esküvő után rövid ideig Sörnyén laktak Kozma Sándor apjának, Kozma Ferencnek a házában, majd visszaköltöztek Marcaliba. Otthonukban anyagilag többé-kevésbé rendezett, nemzeti eszméhez, haladáshoz kötődő, közéletiséggel, műveltséggel áthatott meleg családi légkört alakítottak ki. 1858-ban halt meg apja, ekkor Kozma Sándor a gombai szőlőt és a marcali házat kapta, ezen felül pénzhez nem jutott.

Folytatta ügyvédi pályáját, emellett Somssich Pál kérésére, mint hazafias gondolkodású irodalombarát, ő kezdeményezte az első Berzsenyi-nap megszervezését. A rendezvényre, amely egyben hazafias demonstráció is volt, Niklán került sor, 1860. június 14-én.

Az 1860. december 21-i vármegyei közgyűlésen a marcali kerület főszolgabírójának választották. Első felszólalásában azonnal javasolta a korábbi törvényszéki elnök fáradozásának elismerését, mivel az a nehéz időkben is megóvta a vármegye pecsétjét. Ez a tette is mutatja emberi nagyságát, hiszen az 1850-es évek tisztviselőire ekkoriban igencsak ferde szemmel néztek, ő azonban felismerte a törvényszéki elnök köz érdekében tett szolgálatának pozitívumait is. Kozma indítványa alapján Hochreiter Ambrust végül beválasztották a törvényhatósági bizottság tagjai közé. Kozma György leírása szerint Kozma Sándor főszolgabírói megválasztásakor meg volt elégedve tisztviselőtársaival, a politikai helyzetet azonban pesszimistán szemlélte. Az ország szabadsága érdekében külső segítség igénybe vételét határozottan ellenezte.

1861. március 23-án Marcaliban nagy többséggel országgyűlési képviselőnek választották a Deák-párt színeiben. A választási eredményt megtámadták, de a képviselőház április 22-i döntése alapján az eredmény érvényben maradt. Követutasítási szerint biztosítania kellett, hogy az országgyűlés az 1848-as szabályok szerint alakuljon meg, Magyarország függetlenségét megóvják, afelől semmilyen egyezkedésbe ne bocsátkozzanak, és a bécsi kormány által tervezett birodalmi tanácsba követeket ne küldjenek. Az 1861. augusztus 21-ig működött országgyűlésben a Felirati Párt képviselőjeként figyelemre méltó beszédekert mondott. Munkájában szónoki és kodifikátori képességeivel tűnt ki. Az országgyűlés feloszlását követően a vármegye élére kirendelt kancellár betiltotta a vármegyei közgyűlés összehívását, de a testület még egy alkalommal összeült, és tagjai november 4-én testületileg lemondtak megbízatásukról.

1867-ig titkárként részt vett a Somogyi Gazdasági Egyesület vezetésében,

amely szervezet 1838-ban alakult az országos mozgalom keretében. E tisztségében Marcaliban gazdasági kiállítást, illetve országos szántó- és ekeversenyt szervezett 1861-ben, amely rendezvényeken számos közéleti szereplő is tiszteletét tette. Ugyan ebben az évben *A somogymegyei gazdasági egyesület* címmel cikke jelent meg a Magyar Gazda című lapban, ahol az egyesület szeptember 2-i marcali közgyűléséről számol be, azzal, hogy a működés az előző évben akadozott, néhány választmányi ülés is elmaradt, ezért szorgalmazni kell az aktív munkát, valamint a tagok befizetési kötelezettségének teljesítését. Beszámolt arról is, hogy a zalai szervezet meghívta a somogyiakat szeptember 16. napjára, Keszthelyre, a Georgikon helyreállítására végeztetett szervezett ülésre, minden dunántúli szervezettel együtt. Kozma tudósítása szerint a közgyűlésen új tagokat is vettek fel, illetve a túldunai (dunántúli) vincelléreképző intézet kérdése is felmerült, a részvények jegyzése is megkezdődött, és október 6. napjára újabb ülést tűztek ki.

1862-től, miután országgyűlési munkája már nem volt, újra ügyvédkedett Marcaliban. 1864-ben költözött családjával Kaposvárra több ügyfél reményében, ugyanakkor továbbra is a szegények ügyvédje (is) volt, szép számmal vállalt kisebb, kevésbé jövedelmező ügyeket. Saját bevallása szerint nem szerette az ügyvédkedést: „nyomorú, csúszó-mászó, futkosó, irkafirkáló, szenvedésekkel teljes egzisztencia”-ként írta le azt. Marcaliból elköltözve azonban már hat gyermeke volt, Kaposváron pedig rövid időn belül újabb három gyermeke született. Az 1860-as évek elején a gombai szőlő is gyengén jövedelmezett, ezért mind több bevételre volt szüksége a családnak. Fia, Kozma Andor visszaemlékezéséből is tudjuk, hogy nem élhettek módos életet, mivel nagy volt a család.

A gyermekek közül a fiúk reformátusok voltak apjuk után, a lányok anyjuk után katolikusok. A Kozma családban vallásos szellemű, igazságos, de szigorú, fegyelmezett nevelés folyt, a házi szigorrról írta Andor, hogy apja otthon „sűrűn és keményen alkalmazta” a testi büntetést, miközben későbbi munkájában keményen küzdött ellene. Andortól tudjuk azt is, hogy a Kozma-ház „nagyon verses ház volt”.

Kozma Sándor Kaposváron több ügyvéddel együtt közreműködött a Kaposvári Kaszinó Egyesület választmányában, a Dalárda vezetője volt, és szerepet vállalt a Kaposvári Segély Egylet vezetésében is.

Első otthonuk Kaposváron a megyeházával szemben, a Főli-ház első emeletén volt, ahol ma emléktábla található, majd a Jakab István ügyvéd által adott lakásba költöztek, egy földszintes házba a Fő utcán, a megyeháza oldalán, de attól távolabb, az ispotály felé. Kozma Andor visszaemlékezése szerint ez tágas lakás volt, kandallós ebédlővel, többek között egy télikertszerű téglás szobával, nagy udvarral, istállóval, abban két lóval, mezőre nyíló hátsó kerttel. Kozma Sándor otthonában sok vendég fordult meg, többnyire művészek, politikusok és ügyvédek, de oda járt Somssich Pál földbirtokos is, ő volt Andor keresztapja. A kiegyezés előkészítésében Somogyban is segítette Deákot, a Deák-párt helyi szerve az ő kaposvári irodájában működött, lakásukban is gyakoriak voltak a politikai beszélgetések, és a szalon falán volt egy dedikált Deák-kép is.

1867-ben miniszteri osztálytanácsosnak nevezték ki Pesten, ezért április 7-én a törvényszékhez írt levélben lemondott ügyvédi praxisáról, ez volt utolsó ügyvédi aktusa. Konkrét ügyeket is megjelölt a levélben, felsorolva, hogy melyik ügyvédkollégája vegye át azokat. Az irat tanúsága szerint kaposvári ügyei között is szép számmal lehettek szegények ügyei, fizetési meghagyások, csődügyek, végrehajtások, más kisebb ügyek. Somogyi kötődésére utalhat levelének tartózkodó szóhasználata: „Somogy megyéből elvonatván”.

Kozma Sándor pesti évei alatt sem felejtette el somogyi kötődését, 1868-ban itteni tartózkodása alatt még közreműködött Kaposváron a Somogy Megyei Szabadelvű Polgári Kör létrehozásában. Ezt követően, főügyési évei alatt is többször ellátogatott Somogyba, hivatalos körútjai során régi ismerőseit is rendszeresen látogatta. Nyaranta sok időt töltött Balatonbogláron családjával és jogász ismerősökkel, a Nagy, Bárány és Vági családokkal. A fővárosba származott somogyiakkal somogyi piknik vagy somogyi találkozó néven rendszeresen találkoztak Pesten.

Főügyési tevékenységéhez kapcsolódik az anekdota, amelyet Mikszáth Kálmán az *Egy rab története, bevezetéssel* című rövid elbeszélésében leírt 1886-ban. Eszerint Kozma Sándor az illavai börtönben tett látogatása során találkozott egy Bató András nevű rabbal, aki tizenegy esztendeje töltötte büntetését, emberölés miatt, és két hónapja volt még hátra a büntetésből. Ekkor Kozma Sándor megkérdezte, mihez kezd a szabadulása után, mire Bató András nem tudott mit felelni. Ekkor a főügyész felajánlotta neki, hogy csőszként alkalmazza majd. Szabadulása után Bató András meg is jelent Kozma Sándornál, aki elküldte őt a gombai szőlőjébe vincellérnek, és igen elégedett volt annak munkájával, gyakran dicsekedett is vele pályatársainak. Egyszer aztán a főügyész előkelő bíró barátait hívta meg a szőlőbe, ahol András fogadta őket, és igen meg voltak vele elégedve mindannyian. Ekkor Kozma Sándor meglátta a düledező présházat, és Andrásához fordult: „Nem dől ez le a télen, András, mit gondolsz?” „Olyasféle szándék látszik az arculatján” – hangzott a válasz. A főügyész morfondírozott magában, mit tehetne a kunyhóval, hiszen sok kiadása volt már abban az évben; mire András odasúgta neki: „Föl lehet ám építeni nagyon könnyen... asszekuráltassa be, méltóságos uram... a többi aztán, csókolom kezeit, az én gondom.” A főügyész elnevette magát, de el is komorodott, és azóta senkinek sem dicsekszik többé az átgúrt emberével – zárja a történetet Mikszáth. Ezt a beszélgetést a főügyész fia, Kozma Andor is leírja emlékeiben, azzal, hogy a vincellért valójában Jánosnak hívták, és előéletéről nem merülnek fel a Mikszáth által leírt adatok.

1897-ben bekövetkezett halálakor a Somogy című helyi újság is a lap munkatársaként említi Kozma Sándort.

7. Kozma Sándor néhány leszármazottjáról

Kozma Sándor tíz gyermeke közül kiemelendő két fia, a két költő: Ferenc és Andor.

Kozma Ferenc 1857-ben született Marcaliban. Bóra Ferenc leírása szerint gyermekkori csínytevésein a marcaliak sokat bosszankodtak, egy alkalommal a vásár csendbiztosának lovát is elkötötte, és a fél vásár őt üldözte. Mikor a család Kaposvárra költözött, házi nevelővel próbálták fegyelmezni. 1878-ban katonának állt, számos állomáshelyen töltött szolgálat után 1918-ban tábornokként nyugalmazták. Lovasparancsnokként (és családi hagyományként) szívén viselte a lótenyésztés ügyét is. Fiatalkorától kezdve jelentek meg versei országos lapokban, művein főként szimbolista-expresszionista hatások érződnek. Számos elismerés mellett 1905-től a Kisfaludy Társaság tagja volt. Élete végéig álnéven jelentek meg versei, legismertebb álnevei Bárd Miklós és Rimay Kálmán voltak. A Magyar Tudományos Akadémia neki felkínált tagságát nem fogadta el, mivel az Akadémia szabályzata értelmében MTA-tag csak valódi néven lehetett volna. 1928-tól szívpanaszok gyötörték, ezért rendszeresen látogatta a balatonfüredi szanatóriumot, nyarait pedig többnyire Balatonföldváron töltötte. Bóra Ferenc szerint írásaiban soha egy pillanatig nem érzett együtt a szenvedőkkel, az elnyomott osztályokkal, egész lénye a magyar dzsentri tradícióban gyökerezett. Csak akkor engedett fel, ha szülőföldjéről, a somogyi tájról írt: „...szülötte földem, ős pannóni táj; beléd kiáltok: szirtek, ormok; miért, hogy amit visszadobtok; a hang fullad, a szó zihál”.

Kozma Andor gyermekként is könnyebb jellem volt testvérénél, nagy hatással volt rá a somogyi táj, a család Balatonra néző gombai szőlője. Önéletrajzírásában így emlékszik erre: „...nem képzeltem, hogy ehhez fogható szép vidék másutt is lehessen... a világ legnagyobb gyönyörűsége a Balaton meg a Badacsony.” Andor Marcaliban született 1861-ben, ott és Kaposváron töltötte gyermekéveit. Somogyi gyermekkorára utalhat *A magyar paraszt* című versében is: „Harcokat vezérlő véres, nagy vitézek, / Titeket csodállak, értetek nem érzek; / De az ekevasnak verejtékes hőse / szerető szívemnek kedves ismerőse.” Jogász, költő, műfordító volt, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság vezértitkára. Az 1910-es országgyűlési választásokon a körmendi választókerületben alulmaradt vetélytársával szemben, rövidesen azonban a lipótszentmiklósi időközi választáson mandátumot szerzett, és 1918-ig országgyűlési képviselő volt. Versei a legjelentősebb lapokban jelentek meg, az irónia és a szatíra mestereként rendszeresen kommentálta az aktuális politikai történéseket. 1893-tól a Kisfaludy Társaság tagja, később másodtitkára, majd főtitkára, az MTA levelező tagja, majd tiszteleti tagja volt. Állítólag Merényi Oszkár irodalomtörténész Kaposváron az 1940-es évek elején kezdeményezte egy Kozma Andor Múzeum létrehozását, de erre ismeretlen okból nem került sor.

Kozma Sándor további leszármazóival kapcsolatban ehelyütt csupán néhány érdekesség kiemelésére van lehetőség.

Kozma Ferenc (Bárd Miklós) három fia közül a legidősebb **Kozma Miklós** volt. Az Ormos Mária által róla írt könyv szerint Miklós Lázár vezetéknevvel született Nagyváradon, majd Kozma Ferenc adoptálta őt, de vélhetően a költő volt Miklós vér szerinti apja is. Miklós 44 hónapon keresztül a fronton harcolt az első világháborúban, az 1920-as évek elejétől a Magyar Távirati Iroda elnöke lett, kiemelkedő

szerepet játszott a vidéki hírszolgáltatási rendszer kiépítésében, 1934 áprilisától a felsőház örökös tagja, 1935-től belügyminiszter – és 1936-ban rövid ideig honvédelmi miniszter – a Gömbös-kormányban, és később a Darányi-kormányban is. 1937-ben lemondott hivataláról, és újra az MTI elnök-igazgatója lett, majd 1940-től 1941-ben bekövetkezett haláláig a visszafoglalt kárpátaljai területek kormányzói biztosává nevezték ki.

Miklós első öccse, **Kozma Dénes** 1914 szeptemberében huszár főhadnagyként hősi halált halt a szerb fronton.

A legkisebb fiú, **Kozma György** 1919 után több megyében, köztük Somogyban is a közlekedési miniszter megbízásából töltött be rendkívüli tisztségeket, majd Somogyban a minisztérium kirendeltségének vezetőhelyettese lett. Később a Vásárosnaményi járás főszolgabírója, 1933-tól 1935-ig Zemplén vármegye, 1935-től Csongrád vármegye és Hódmezővásárhely főispánja, majd miután 1938-ban e tisztségről lemondott, megírta a Leveldi Kozma család történetét bemutató könyvét.

Kozma Sándor dédunokáinak egyike **Fésűs Éva** író, gyermekmesék, gyermekversek, bábfilmek szerzője, évtizedeken át Kaposvár polgára, a város díszpolgára, a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjének birtokosa és Somogy megyei Prima-díjas.

Kozma Sándor dédunokája volt **Melocco János** katolikus újságíró is, a Magyar Távirati Iroda és a Magyar Rádió munkatársa, akit 1950-ben koncepciós perben halálra ítélték, majd 1951-ben felakasztottak.

Melocco János fia **Melocco Miklós**, Kossuth-díjas, Prima Primissima-díjas szobrászművész, a Nemzet Művésze, Érdemes Művész, és – amiről az ügyészség berkeiben leginkább ismert – a legfőbb ügyész által adományozható Kozma Sándor-díj plakettjének megalkotója.

Felhasznált irodalom

- Bóra Ferenc: *Marcaliból indultak. A Kozma testvérek*. Somogyi Néplap, 1972. január 16., 8.
- Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye – a szabadságharcztól a kiegyezésig*. Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0018/14.html> (letöltés ideje: 2015. július 30.)
- Deutsch Gábor: *Kozma Sándor és Eötvös Károly, az Igazság bajnokai*. Remény, 2006. 2. sz., 43–47.
- Estók József: *A magyar börtönügy arcképcsarnoka. Kozma Sándor (1825–1897)*. Börtönügyi Szemle, 2010. 1. sz., 71–78.
- Fejér, Georgius: *Codexdiplomaticus Hungariae ecclesiasticusaccivilis I-XI*. Buda, 1824–1844.
- Fekete László: *Somogy vármegyéből elvonatván*. Somogy, 2005. 11. sz., 629–633.
- Horányi Miklós (szerk.): *Fejezetek az ügyészség 130 éves történelméből [1871–2001]*. Pubicitás Print Kft., Budapest, 2002, 71–73.
- Kozma Andor: *Életem. Marcali – Kaposvár – Pest-Buda – Pápa az 1860-as években*. Sajtó alá rendezte: VARGA ÉVA. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 2001.

- Kozma György: *A Leveldi Kozma-család története*. Szerzői kiadás, Magyar Távirati Iroda Rt. Nyomdája, Budapest, 1940.
- Merényi László: *Kozma Andor, Somogy költője*. Somogy, 1991. 1. sz., 79–84.
- Mikszáth Kálmán: *Egy rab története, bevezetéssel*. In *Mikszáth Kálmán művei IV. Rövid elbeszélések*. Magyar Elektronikus Könyvtár, 256–258. <http://mek.oszk.hu/00900/00908/00908.htm> (letöltés ideje: 2015. július 30.)
- Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső (kiad.): *Hazai okmánytár I–VIII*. Győr 1865–1873; Budapest 1876–1891.
- Nagy Károly: *Az első magyar főügyész*. In Nagy Jenő (szerk.): *Somogyi Kalendárium 1996*. 151–156.
- Nagy Károly: *Egy nagy magyar ügyészegyeniség: Kozma Sándor*. Ügyészeti Értesítő, 1991. 2. sz., 5–9.
- Nagy Károly: *Emlékbeszéd*. Ügyészek Lapja, 1997. 5. sz., 4–11.
- Nagy Károly: *Kozma Sándor emlékezete*. Hévíz, 1998. 2. sz., 32–35.
- Nagy Károly: *Somogyi volt az első főügyész*. Somogyi Hírlap, 1997. augusztus 2., 10.
- Ormos Mária: *Egy magyar médiavevő. Kozma Miklós*. I. kötet. PolgART, Budapest, 2000
- Szántó László (szerk.): *A Somogy Megyei Ügyvédi Kamara emlékkönyve*. Somogy Megyei Ügyvédi Kamara, Kaposvár, 2000.
- Szatmári Gizella: *Az első királyi főügyész*. In uő: *Emlékjelek*. Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatala, Budapest, 2005, 51–54.
- Szendrei Géza: *Híres emberek, régi ügyészek: Kozma Sándor. Ember és főügyész*. Ügyészek Lapja, 1996. 6. sz., 52–89.

Vén Zoltán rézmetszete